

ВЛИЯНИЕ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА БЪЛГАРСКИТЕ СЛУЖЕБНИ КАБИНЕТИ В ПЕРИОДА 2021 – 2023 Г. ВЪРХУ ИКОНОМИКАТА НА СТРАНАТА

Ивайло Беев¹, Йоана Неделчева²

e-mail: ibeev@unwe.bg, e-mail: yoana.nedeltscheva@gmail.com

Резюме

В своя труд „*The Economic Effect of Constitutions*“ Персон и Табелини стигат до заключението, че конституцията пряко повлиява икономическите отношения в дадена страна. В студията е развита идеята, че действията на българските служебни правителства на Стефан Янев (май – декември 2021 г.) и Гълъб Донев (юли 2022 – юни 2023 г.), следствие от парламентарна криза и инструмент в ръцете на държавния глава, не оказват специфичното влияние върху макроикономическата динамика в страната – такова, каквото е характерно за редовните кабинети при президентските републики. Изразено по друг начин – служебните кабинети не трансформират икономическата политика по начин такъв, че да се говори за установяване на квази-президентско управление (в икономически смисъл). Стъпвайки на зависимостите, които откриват Персон и Табелини между икономиката и основния закон при президентските и парламентарните републики, в изследването се достига до извода, че служебните кабинети в България се вписват към вече установената от редовните кабинети, с парламентарен характер, посока на икономическо развитие.

Ключови думи: БВП, социална държава, държавен дълг, правителствени разходи, парламентарна република, президентска република;

JEL: H11, E65, P16, E02

Увод

Институционалните устои на една държава имат ключова роля при формирането на икономическата ѝ траектория. Както отбеляза Ванберг, следвайки Ойкен (Eucken 1992 cited in Vanberg, 2004, p. 6 в този смисъл и в Беев, 2022) – един от основоположниците на ордолиберализма – пазарите разчитат на здрав правен и институционален ред, установен от държавата. Именно той задава рамките, в които оперират и служебни, и редовни кабинети. Просер (Prosser 2014, в Беев, 2022, с. 63) обобщава под термина „икономи-

¹ Доцент, доктор, катедра „Икономика“, Университет за национално и световно стопанство, ORCID: 0000-0002-0124-2998

² Докторант, катедра „Икономика“, Университет за национално и световно стопанство

ческа конституция“ – съвкупност от закони и регулаторни органи, които навигират икономическите отношения. Въпреки че дейността на служебните правителства се разгръща в предварително установени времеви ограничения, няма как да не обърнем внимание на факта, че в резултат от екзогенни шокове и вътрешнодържавни, мандатите на „Янев 1“, „Янев 2“ както и на „Донев 1“, „Донев 2“ бяха удължени отвъд това, което законодателят бе предвидил в Конституцията (преди шестата ѝ поправка). През този период кабинетите разполагаха със значителна власт, но дали са оставили осезаем икономически отпечатък ще разгледаме в тази студия. Това ще направим като приложим изводите, до които стигат Персон и Табелини (Persson, Tabelinni, 2003) в своето изследване “The Economic Effect of Constitutions“. Те откриват следните зависимости между формата на държавно управление и следните макроикономически показатели:

1. Правителствените разходи представляват с 6% по-малък дял от БВП в президентските системи, отколкото в парламентарните (Persson, Tabelinni, 2003, p. 132).
2. Размерът на социалната държава е с около 2-3% по-малък в президентските системи (Persson, Tabelinni, 2003, p. 146).
3. Няма особено голямо влияние на формата на управление върху бюджетния дефицит (Persson, Tabelinni, 2003, p. 149).
4. Президентските държави изглежда имат по-ниски нива на корупция (Persson, Tabelinni, 2003, p. 154).
5. Няма разлики в нивото на ефективност на правителството (Persson, Tabelinni, 2003, p. 216).
6. Изглежда, че президентската форма на управление възпрепятства растежа на производителността (Persson, Tabelinni, 2003, p. 172).

В тази студия ще се използват емпирични данни за следните макроикономически показатели: правителствени разходи; фискален баланс; социални разходи и БВП. Ще бъде проверено дали по време на управлението на служебните кабинети на Стефан Янев и Гълъб Донев (2021 – 2023 г.) страната се държи повече като президентска република, отколкото като парламентарна, опирайки се на изводите на Персон и Табелини и сравнявайки официалните статистически данни за България през годините и с тези за истински президентски републики като Турция и САЩ. Сравнението с тях е намерено за удачно по следните причини – първо, основният закон в Турция претърпя промяна, с която се смени формата на държавата: от парламентарна република в президентска. Очевидно това е добра предпоставка за валидиране на хипотезите, издигнати в цитирания труд на Пирсън и Табелини (виж по-горе в текста). Проблемът е липсата на достатъчно дълъг динамичен ред (от макроикономически данни) и второ – има няколко екзогенни шока в и без

това късия динамичен ред, касаещ икономическата политика и макроикономическите данни в президентската форма на управление. Въпреки това, при определени уговорки, разполагаемите данни са възприети като достатъчно индикативни. Другата страна (това – второ), разгледана в сравнително-аналитичен план е САЩ. Причините са повече от ясни – това е безспорно най-яръкият пример за президентска държава. Наред с това – информацията за икономиката на САЩ е най-пълна и лесно достъпна. Друго ограничение на анализа е, верификацията по отношение на визираните (по-горе в текста) изводи с номера 1, 2 и 6. И на следващо място – следва да се подчертае времевата ограниченост на изследвания период – касаещ България, както и това, че служебните кабинети (условно определени като) „Янев 1“, „Янев 2“ и респ. „Донев 1“ и „Донев 2“ управляват в много турбулентна международна обстановка (Ковид кризата и войната в Украйна). Тези външни фактори със сигурност оказват влияние върху икономиката на България и съответно емпиричните данни, с които ще се работи.

С това изследване се цели да се провери дали икономическите резултати на България в изследвания период и за разглежданите макроикономически показатели съответстват повече на тези на президентските републики или на парламентарните, прилагайки зависимостите, открити от Персон и Табелини. Защищаваната теза е, че въпреки относително дългия период, в който изпълнителната власт е в ръцете на служебни кабинети назначавани от Президента Радев и довели и до конституционна реформа (касаеща т. нар. „домова книга“), няма икономически аргументи за това, че има подмяна във формата на управление. Или иначе казано – няма трансформация от парламентарна в президентска форма на управление. Изследването е сред пионерските във визираната област сред богатата палитра на родната академична литература. И като такова се отличава, освен с интерпретация по подхода (условно определен като „сравнителен метод“), застъпен в труда на Персон и Табелини (Persson, Tabelinni, 2003), а и с предложението за приложението на метод – т.нар. „синтетичен контрол“.

Основно изложение

Методи на изследване

Авторите на това изследване отчитат фрагментарния характер на разполагаемите данни, необходими за провеждането на пълноценен и методологически издържан сравнителен анализ, който метод, по думите на Abadie (Abadie et al., 2010, p. 493), се отличава с „определена степен на неяснота що се отнася до процеса на подборане на сравняваните групи“ и използването на откъслечни данни (при липса на агрегирани такива), на базата на които

чрез статистически способности се правят генерални заключения, след което и оценка на несигурността, но само за тези конкретни стойности (Abadie et al., 2010, p. 493). Именно за това – за да се отрази адекватно и с по-голяма точност алтернативната (или още: контрафактуалната) траектория при липсата на интервенция (служебни кабинети в случая), адекватно и напълно резонно, би могъл да се приложи методът на синтетичния контрол, въведен именно от Abadie и Gardeazabal (Abadie and Gardeazabal, 2003 cited in Abadie et al., 2010). При такова решение, сравнителния анализ (макар и страдащ от описаните пороци) има своето място, като поддържащ основния.

Синтетичният контрол изисква създаване на „синтетичен двойник“ на третираната единица (обектът подлежащ на анализ). Този алтернативен „близък“ се придържа към установената до момента на интервенцията (служебните кабинети) тенденция и се базира на достатъчно дълъг динамичен ред от данни за сходни на обекта на изследване (България) други държави. За целта търсим страни, подобни по своите институционална уредба, историческо минало и икономически резултати. От тази гледна точка, най-логично при създаването на „синтетичния двойник“ би било да се подберат държави от ЕС, които са претърпели смяна в общественно-политическия режим. Казано иначе: първите изследователски задачи, които трябва да се решат при коректното прилагане на метода на „синтетичен контрол“, е да се въведат стриктни критерии при подбор, т.е. да се реши:

1. Кои да бъдат тези държави и как да бъдат подбрани? При метода на синтетичния контрол те се определят терминологично като „донорски“.
2. Кои да са критериите (показателите, т.е. макроикономическите величини, респ. индикатори) и с какво тегло да участват, при конструирането на „синтетичния двойник“?

Сходството в икономическото представяне и споделеното историческо минало вървят ръка за ръка – страните от Източния блок имат по-слаби макроикономически резултати от държавите в Западна Европа. Ако решим да построим синтетичен двойник на България (само) по критерий БВП на глава от населението по настоящи (постоянни) цени (за останалите макроикономически индикатори в изследването България се доближава до други държави) виждаме, че сред страните с близки резултати – Румъния, Словакия, Унгария, Латвия и Хърватия, България е тази с най-ниски показатели. Това означава, че независимо от претегленото тегло на всяка от изброените страни, алтернативния близък няма да е със съпоставими стойности от гледна точка на това, че БВП на глава от населението ще е по-голям от този в България дори през годините, в които няма служебно правителство. Проблемът тук е, че не започват от една отправна точка.

От друга страна, при разглеждането на политическата обстановка в голяма част от тези държави, изпъква проблемът, че самите те не са подходящи за целите на синтетичния контрол. За целите на този метод е необходимо в подбрения донорски пул да не присъстват контролни единици, които претърпяват интервенцията, ефекта от която разглеждаме. В Румъния и Словакия също управляват служебни кабинети през изследвания период, Хърватия влиза в Еврозоната в началото на 2023 г. и прочее. Предимството на метода на синтетичния контрол е в разпределението на тежестта на всяка от донорските държави при съставянето на изкуствения двойник (King and Zheng, 2006 cited in Abadie et al., 2010). В този случай обаче подборът е усложнен поради редица фактори, които влияят върху сходствата между България и останалите на пръв поглед подходящи страни. В този смисъл, въпреки че първоначално изглежда най-релевантно да се изберат държави от бившия „източен блок“, които към момента са членове на ЕС, именно поради липсата на пълноценна информационна обезпеченост, както и несходствата в динамиката на условно определени (за другите държави) служебни кабинети, т.е. такива които не са „редовни“ (като например „правителство в оставка“), респ. режимът, по който се конструират – и конкретно: да са парламентарни републики, но условно определените като „служебни“ кабинети, които управляват в условия на отсъствие на „редовно“ правителство, да са пряко назначаеми от държавния глава (президент или негов държавнически еквивалент), който има това право само в случаи на отсъствие на излъчен от парламента кабинет, поставят ограничения, които препращат към необходимостта при изграждането на синтетичния двойник, да се прибегне към донорски държави, които са президентски (по конституция).

От този предварителен анализ, при решаването на изследователските задачи (визирани по-горе), като удачни са подбрани САЩ и Турция. При последната има много интересна особеност – от парламентарна република, в предходното десетилетие, тя се трансформира в президентска. В този смисъл – сама по себе си тя е „идеален“ синтетичен двойник на себе си. Още повече, че министър-председател (в парламентарната форма), а впоследствие – президент (в президентската форма), е една и съща личност. Но политическите сътресения (опита за преврат), икономическите сътресения (кризата от 2007, Ковид кризата), „счупват“ динамичния ред (на наблюдаемите макроикономически индикатори), които трудно могат коректно да бъдат изгладени. И в този смисъл – изследване за Турция, със синтетичен двойник самата себе си, също има сериозни методологически трудности. Затова тя (в президентската ѝ форма) се ползва като донорска, при конструиране на синтетичен двойник.

Втората задача – критериите и теглата. За удачни са избрани:

- форма на държавата;
- БВП, респ. БВП на глава от населението;
- фискален баланс и държавен дълг; и разновидности (на глава от населението, ключови отношения);
- правителствени разходи и конкретно: социални разходи; и разновидности.

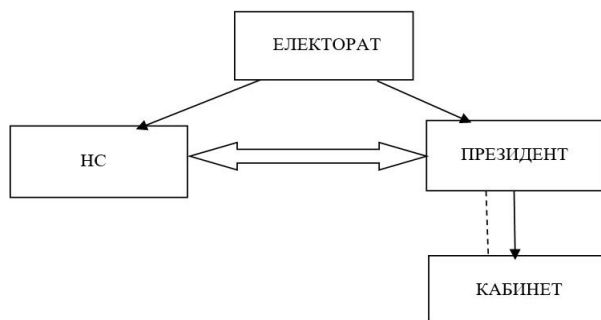
По отношение на теглата, те ще се определят след анализа по критериите, което на свой ред ще позволи конструирането на синтетичния двойник.

Форма на държавата

В академичната литература понятията за „форма на държавното управление“ и за „форма на държавата“, се разграничават (в съдържателен план). Същевременно – определени конотации, те се използват с еднакви тежест и значение. Така форма на държавата може да се разбере и като форма на държавното устройство – унитарна или федерална. Възможно е и да се приеме дефиниране на формата на държавата като термин за обща класификация на политическите системи – демокрация, олигархия, теокрация, монархия.

В това изследване различията, които могат да са изтъкнати, между двете понятия, не са съществени с оглед предмета на изследване. Затова понятието за форма на държавата и това за форма на държавно управление, се ползват с едно и също съдържание, т.е. като синоними. Анализът зависи от тази равнопоставеност, защото тя улеснява предаването на основната му идея.

По време на заседание на парламента, на което се обсъжда шестата поправка в конституцията на страната, бившият лидер на политическа партия „Да, България“ Христо Иванов се изказва в полза на промените в чл. 99 от КРБ (касаещи състава на служебните кабинети, и в частност – служебните премиери). Той твърди, че към онзи момент „Конституцията позволява да се създаде президентски режим на управление“ (Lex News, 2023). Действително, обективно погледнато, това твърдение има основание, особено, ако се разгледа чрез властовото взаимодействие между изпълнителната и законодателната власт и то през призмата на неомадисонската доктрина. За целта е важно да се определи кой е принципалът на висшите държавни органи. Дали е електоратът или е друга институция. В зависимост от това динамиката между институциите коренно се променя. Тя може да се характеризира с подчинение или с взаимодействие (Shugart, 2005, p. 328). Схемата, описваща баланса на властта между институциите, би изглеждала по начина, представен на фигура 1.

Източник: Адаптирано по Шугарт (Shugart, 2005).

Фигура 1: Йерархична и транзакционна връзка в модела на български служебни кабинети до 2023 г.

Непрекъснатите линии показват връзка на подчинение, а стрелките – избора на представителния орган/агента от принципала. Прекъснатите линии индикират транзакционна връзка, а пунктираните – пред кого е отговорен агентът (кой може да го разпусне). Структурата на отношенията между висшите държавни органи наподобява повече тази в президентските режими, отколкото в парламентарните републики. Връзка на взаимодействие между НС и президента, също е фигуративно илюстрирана (фигура 1), тъй като те си взаимодействат чрез кабинета (подлежи на лека форма на парламентарен контрол), но само държавният глава може да го разпусне или променя състава му. Тъй като служебните правителства до преди шестата поправка (на КРБ) бяха съставени основно от експерти, които бяха подбирани от президента, министрите бяха мотивирани да го подпомагат в неговите начинания и да се придържат към неговата политическа воля, респ. управленската визия в икономически аспект.

Брутен вътрешен продукт

Персон и Табелини стигат до извода, че президентската форма на управление на държавата затруднява икономическия растеж. В своя анализ приемат БВП като показател за растежа на производителността. Изборът на този показател е мотивиран от това, че БВП е един от най-прецизно изследваните макроикономически показатели, чиято степен на припокриване с предмета на изследване (икономическия растеж) икономическият консенсус намира за задоволителна. За да се провери релевантността на това заключение съотнесено към икономическите резултати от управлението на българските служебни кабинети между 2021 г. и 2023 г., е целесъобразно да

се съпоставят стойностите на БВП по текущи цени от изследвания период и тези от предходни години, когато не всички редовни правителства изпълняват целия си мандат, но черпят легитимност от парламента и партиите в него. Дори и между един редовен кабинет и следващия да е било необходимо временно вакуумът във властта да се запълни от служебно правителство или такова в оставка (Росен Плевнелиев отказва да назначи служебно правителство в последното тримесечие от мандата си), тяхното съществуване е твърде кратко, за да се говори за какъвто и да било икономически отпечатък (изключваме по-ранни служебни кабинети условно наречени, по името на съответния премиер, респ. „Инджова“ и „Софиянски“). По същата причина – мимолетността на мандата, данните за 2024 г. няма да се интерпретират, поради липсата на пълнота и фактът, че оттогава досега (т.е. към момента на приключване на настоящото изследване), отново управляват служебни кабинети – те са различни по естество, от тези на власт преди шестата поправка на КРБ.

Няма да се прави и сравнение на динамиката по показателя БВП на България с БВП на други държави, било то парламентарни или президентски републики, защото – в подкрепа на изследователската хипотеза, е достатъчно да се покаже тренда на икономическото развитие на страната през годините, като така разполагаме и с данни за сравнение между дългия и регламентиран период на управление на кабинети с парламентарен характер и такива с предполагаем президентски (2021 – 2023 г. изключваме редовния кабинет „Петков“).

По официална статистика на НСИ БВП по текущи цени претърпява стагнация през 2019 г., която се превръща в растеж през 2020 г. През останалото време икономиката бележи постоянен, но плавен ръст, който става по-стремглав след 2020 г. БВП на глава от населението между 2019 г. и 2020 г. нараства едва с 60 лева, а между 2020 г. и 2021 г. – с близо 2000 лева – подобен растеж не се наблюдава в никоя от предходните години, съдейки по разполагаемите данни (виж таблици 1 и 2, в текста по-долу).

Таблица 1: Номинален БВП на глава от населението

Години	БВП на глава от населението
2023	14 580
2022	13 270
2021	10 330
2020	8 880
2019	8 820
2018	8 000
2017	7 420
2016	6 840
2015	6 380
2014	5 960
2013	5 790
2012	5 780

Източник: Официални данни на НСИ

Таблица 2: БВП по текущи цени

Години	БВП по текущи цени млн. евро
2023	93 948
2022	85 800
2021	71 060
2020	61 607
2019	61 530
2018	56 199
2017	52 501
2016	48 752
2015	45 797
2014	43 024
2013	42 056
2012	42 255

Източник: Официални данни на НСИ

Интересно е, че още по-впечатляващ е ръстът между 2021 г. и 2022 г., който е почти 3000 лв. Тъй като през по-голямата част от 2022 г. управлява редовното правителство на Кирил Петков, а едва в края на власт идва Гълъб Донев (02.08.22 г. – 06.06.23 г.), разумно би било да се разгледа прираста на БВП по тримесечия. През третото и четвъртото тримесечие на 2022 г. БВП

бележи прираст от 3,2% и 2,3% респективно (таблица 3). Тези стойности са по-ниски от тези на първата половина на годината, през която на власт е кабинетът „Петков“ (5,1% и 4,6% за първото и съответно второто тримесечие). Ако погледнем назад във времето – а именно през 2019 г., прирастът на БВП е 3,4% (таблица 4).

На пръв поглед изглежда, че има зависимост между икономическия растеж и типа правителство. Ако разгледаме данните за приръста на БВП за 2021 г. (таблица 5) можем да видим, че той бележи голям скок и от отрицателен през първото тримесечие става положителен (7,4%, 5,0% и 4,7% за второто, третото и четвъртото тримесечие респективно). Този икономически подем кореспондира с управлението на премиера Стефан Янев – 12 май – 16 септември 2021 г. и 16 септември – 13 декември 2021 г. Тук обаче ключова е всъщност друга зависимост (или по-точно – екзогенна детерминанта, или още: екзогенен шок), която няма нищо общо с институционалната уредба на страната, а именно: „Ковид кризата“.

Таблица 3: Темп на прираст на БВП 2022 г. (в проценти)

	Темп на прираст спрямо предходното тримесечие				Темп на прираст спрямо съответното тримесечие на предходната година			
	I 2022	II 2022	III 2022	IV 2022	I 2022	II 2022	III 2022	IV 2022
БВП	0,4	0,7	0,6	0,6	5,1	4,6	3,2	2,3

Източник: Официални данни на НСИ

Таблица 4: Темп на прираст на БВП 2019 г. (в проценти)

	Темп на прираст спрямо предходното тримесечие				Темп на прираст спрямо съответното тримесечие на предходната година			
	I 2019	II 2019	III 2019	IV 2019	I 2019	II 2019	III 2019	IV 2019
БВП	1	0,7	0,7	0,8	3,8	3,5	3,2	3,1

Източник: Официални данни на НСИ

Таблица 5: Темп на прираст на БВП 2021 г. (в проценти)

	Темп на прираст спрямо предходното тримесечие				Темп на прираст спрямо съответното тримесечие на предходната година			
	I 2021	II 2021	III 2021	IV 2021	I 2021	II 2021	III 2021	IV 2021
БВП	1,8	0,9	0,8	1	-1,4	7,4	5	4,7

Източник: Официални данни на НСИ

Когато през 2020 г. Ковид пандемията избухна и принуди държавите да предприемат мерки за опазването на здравето и живота на своите граждани. В резултат от тези противоепидемични мерки, страните в различна степен забавиха производството си, което доведе до стагнация и загуби. Точно този ефект от повсеместния локдаун отразява и статистиката. Имайки това предвид, когато анализираме данните, можем да отдадем прираста от над 7%, не дотолкова на предполагаемата промяна в баланса между изпълнителната и законодателната власт, а на факта, че той е базиран на този от предходната година, белязана от икономически застой в световен мащаб.

Това, което можем да извлечем от данните на НСИ като информация е, че прирастът на БВП отново се връща към нормалните си темпове и отново намира своето равновесие.

С оглед на това, че флукуациите в ръста на БВП могат да бъдат обяснени по-точно с влиянието на външни фактори (войната в Украйна и Ковид кризата), които са извън пряката сфера на контрол на правителството, може да се твърди, че по номинален БВП (не взема предвид инфлацията) икономиката на страната се развива със скромни, но постоянни, темпове независимо от характера на правителството – парламентарен или президентски. Това противоречи на твърдението на Персон и Табелини, че президентската форма на управление възпрепятства икономическото развитие. От това следва, че служебните кабинети на Стефан Янев и Гълъб Донев се държат по-скоро като парламентарни, отколкото като президентски.

Фискален баланс и държавен дълг

По този направление, анализът е резонно да се проведе в сравнителен план. И в частност, вече очертаните, президентски републики – Турция и САЩ. В този аспект на изследването, следва да се отбележи, че според Персон и Табелини формата на държавното управление няма особено значе-

ние върху фискалния баланс на държавите. Възможна интерпретация е, че всички държави, независимо от формата си на управление, могат да влияят „на“ и променят фискалната си политика, в зависимост от строго индивидуални за всяка страна вътрешни или глобални външни фактори (респ. детерминанти или шокове). Освен това съществуват универсални форми на институционален контрол, които също не зависят от формата на държавно управление. Тук се разглеждат двете проявления на фискалния баланс (бюджетен дефицит и излишък) по-скоро като предпоставка за увеличаване на държавния дълг, защото бюджетният дефицит е в резултат от харченето на парични средства от страна на правителството, с които то не разполага. Тогава се увеличава и държавният дълг. Самите Персон и Табелини признават, че не взимат предвид възможността, някои държави да са „по-рискови заемополучатели“, което да води до ограничения за тях (Persson, Tabelinni, 2003, p. 52). Авторите смятат, че ако се цели да се намери зависимост между политическата система и бюджетния дефицит, тя би се отнасяла по-скоро до натрупания правителствен дълг (Persson, Tabelinni, 2003, 53).

Таблица 6: Фискален баланс на България като процент от БВП за периода 2012 г. – 2023 г.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Процент от БВП	-0,8	-0,7	-5,4	-1,9	0,3	1,6	1,7	2,1	-3,8	-3,9	-2,9	-1,9

Източник: Данни на НСИ

През последните четири години 2020 – 2023 г. бюджетният дефицит на страната се увеличава (таблица 6). Това може да се обясни, като повлияно от пандемията. Въпреки, че страната ни е втората след Естония с най-нисък държавен дълг в ЕС, тя бележи най-голям ръст в края на 2023 г. и по-конкретно: 2,1% спрямо цялата година (Евростат, 2024). Персон и Тебелини предполагат, че по-голям държавен дълг е свързан с по-висока нестабилност характерна за коалиционните правителства, които са типични за парламентарните републики (Persson, Tabelinni, 2003, p. 146). Държавният дълг на България се увеличава по време на управлението на псевдопрезидентски правителства, което показва, че те и в този случай не се отклоняват от зададената от предишните кабинети икономическа траектория.

Интересното е, че Турция дори и по време на Ковид кризата, се държи като типична президентска република: не показва особен скок в бюджетния дефицит (и съответно в държавния дълг). Дефицитът на САЩ, от друга страна, е изключително голям – 14,7% за 2020 г. (FRED, 2024). Това под-

сказва поведение типично по-скоро за парламентарна република, отколкото за президентска. Тази тенденция към нарастване на фискалния дефицит през последните две десетилетия не променя дефинитивно икономическия характер на политическата система в САЩ.

Изводът, който се налага очевидно е, че различните по устройство държави (респ. парламентарните или президентските) могат да приложат сходни методи за борба с кризисни ситуации. Важно е да проследим в какво биват влагани тези допълнителни парични средства. Както ще видим в следващата част от изследването, България драматично увеличава правителствените си разходи за периода 2019 – 2021 г. и значителна част от тези средства са вложени в разширяване размерите на социалната държава.

Правителствени разходи: социални разходи

Понятието „социална държава“ за пръв път е използвано от Ото фон Бисмарк като под него се разбират правителствени социални програми (Fay, 1950). В своя труд „The Three Worlds of Welfare Capitalism“ Еспинг-Андерсен (Esping-Andersen, 1990, cited in Arts, Gelissen, 2010, p. 2) дефинира три модела социални държави, към които приспадат развитите капиталистически страни. Според Еспинг-Андерсен социалната държава не се категоризира като такава само на база размер на вложените парични средства, а и какво се случва с тях. Ключови са „степената на декомодификация, обвързаността между публичното и частното, и нивото на социално разделение и неравенство“ (Esping-Andersen, 1990, cited in Arts, Gelissen, 2010, p. 2). Трите типа социални държави, които разграничава Еспинг-Андерсен са либерална, консервативна и социалдемократична социална държава. Либералната се отличава със слаба намеса на държавата в икономиката, в очертаните направления. Целта ѝ е подпомагане на най-нуждаещите се (социално и икономически уязвимите) слоеве на обществото. Степента на намеса на държавата при „консервативната социална държава“ пряко зависи от нивото на трудова ангажираност на отделните индивиди. Социалдемократичният модел се характеризира със силна държавна намеса, чиято цел е да елиминира социалните неравенства, като се стреми да предоставя помощи и услуги на всички граждани.

Редица изследователи доразвиват класификационния модел на Еспинг-Андерсен. Чрез различни изследователски методи достигат до нови видови представители, в които се групират видовете социални държави. Един от най-големите приноси на Еспинг-Андерсен е, че той подчертава ключовата роля, която има историческото минало на държавите, както и чии интереси са имали най-добро политическо представителство, респ. у кого е била политическата власт (Esping-Andersen, 1990, cited in Arts, Gelissen, 2010, p. 2).

Трябва да се има това предвид, когато обърнем поглед към нашите географски ширини при опита да се направи релевантна класификация. Респективно да се причисли (определи) България като принадлежаща към някой от трите чисти модела социални държави или като самостоятелен хибриден модел (Deacon, 1993, cited in Arts, Gelissen, 2010, p. 8). Придържайки се към границите на парадигмата на Еспинг-Андерсен, Боб Дийкън открива следните прилики между постсоциалистическите държави от Източния блок: „високи нива на комодификация, нови неравенства и висока зависимост от пазара за осигуряване на пенсия“ (Deacon, 1993, cited in Arts, Gelissen, 2010, p. 8).

Ако се опитаме да определим каква е разликата между различните форми на социалния капитализъм в президентските и парламентарните държави, бихме стигнали до неособено удовлетворяващ отговор. Повечето изследователи причисляват САЩ към либералните социални държави. Интересно е, че повечето данни са основно за държавите от Западна Европа и Северна Америка с акцент върху Канада и САЩ. Мексико, която също като САЩ е президентска република, изглежда не представлява особен интерес. Същото важи и за държавите от Южна Америка, Африка и Азия (с изключение на Япония).

Таблица 7: Правителствени разходи на глава от населението

	2019	2021	2022
САЩ	24 875	31 538	-
ОИСР-ЕС	22 646	25 921	27 987
ОИСР	19 737	23 432	-
Република Турция	9 929	10 035	-
Коста Рика	7 851	9 709	-
Чили	7 048	9 583	-
Колумбия	7 384	8 531	-
Мексико	5 480	5 637	-
Хърватия	14 620	16 569	18 024
Румъния	11 878	14 428	16 785
България	9 136	11 691	13 323
Бразилия	10 187	10 676	-

Източник: Данни на ОИСР

Друга държава, която използваме за сравнение и ориентир в своето изследване, е Турция, която от скоро е президентска република и моделът ѝ на социална държава тепърва ще се доизяснява. Освен това, самата България не попада в нито една от категориите, разграничени от Еспинг-Андерсен. Нуждата от икономическа ангажираност, типична за постсоциалистическите държави, навежда на заключението, че България се придържа към линията на консервативния социален капитализъм, но това далеч не е достатъчно доказателство за достигане до заключение. С оглед на написаното до момента се връщаме до заключението на Еспинг-Андерсен за ролята, която играят агентите на политическата воля по време на ключовите исторически събития. Ако погледнем класификациите на държавите ще забележим, че като либерални винаги са определени САЩ, Великобритания, Канада, Нова Зеландия и Австралия, а за консервативни – Франция, Германия и Австрия. Изследователите не могат да постигнат консенсус относно Белгия, Финландия и Ирландия, което показва не само, че моделите не винаги са чисти, а могат да преливат един в друг, а и че съществуват различни критерии с относителна тежест, по които могат да се групират страните, данните за които могат да се интерпретират по различни начини, респ. ориентирайки типологията към един или друг вид социална държава.

Имайки предвид всичко изложено дотук, разглеждаме социалната държава като преразпределяне на парични средства от държавата с цел финансиране на определени социални програми и сфери с конкретни помощни функции. Този подход не анализира принципите на функциониране на социалната държава, нито на структурата ѝ. Целта на тази студия не е да се типологизира социалния капитализъм, възприет от държавата и въпреки че подобна категоричност и яснота, дори и субективни, биха улеснили и подплатили анализа, те не са от решаващо значение. По данни на Министерството на финансите за 1998 – 2023 г. (таблица 9) разходите по Консолидираната фискална програма като процент от БВП са се увеличили със 7%. Предвид факта, че БВП е нараснал близо 7 пъти през този период, респ. доход на глава от населението също бележи забележителен ръст (виж по-горе в текста) можем да заключим, че разширяването на социалната държава е осезаемо. Ако сравним данните за България с изследваните от ОИСР държави за 2019 г., 2021 г., 2022 г., се констатира, че България се нарежда сред последните места по правителствени разходи на глава от населението – \$13 323. Всички държави след нея не са в ЕС и са президентски републики (Индонезия, Коста Рика, Турция, Чили, Мексико, Бразилия, Колумбия). Това, от една страна, може да се приеме като доказателство, че правителствените разходи в президентските републики са по-ниски, отколкото в парламентарните. Не трябва да се забравя, че България според своята конституция е пар-

ламентарна република, но по този показател тя отговаря повече на страните с президентска форма на управление. Това е аргумент в противовес на зачитаваната с настоящото изследване теза, но като самостоятелен аргумент не е в състояние да промени общото заключение – в противната насока. Същото важи и за САЩ, която е сред страните с най-високи правителствени разходи за глава от населението. От 2021 – 2023 г. не се забелязва забавяне в растежа на правителствените разходи на България, което означава, че правителствата на Стефан Янев и Гълъб Донев се придържат към утвърдилата се тенденция към растеж на правителствените разходи, точно както останалите парламентарни републики.

Персон и Табелини твърдят, че правителствените разходи и размерът на социалната държава в президентските републики са с 6% и с около 2-3% респективно по-малко отколкото в парламентарните. Правителствените разходи на България скачат от 36,3% през 2019 г. на 41,6 % през 2021 г. Тук отново можем да поставим въпроса за причината за този драматичен скок. Отговорът се крие в това къде са вложени тези средства. Някои президентски републики като Турция и Мексико нямат особена флукутация в правителствените разходи. Няма достатъчно информация, за да се направи информирано предположение защо това е така. Това е интересен възможен аспект на отделно изследване, но с оглед на целите на настоящото – такава доразвитие, не е необходимо. Връщайки се към същината на анализа, трябва да отбележим, че докато ниските нива на правителствени разходи на Мексико и Турция са очаквани с оглед това, че са президентски републики, то САЩ е отклонение от зависимостта, открита от Персон и Табелини. Данните на ОИСР показват, че САЩ и България увеличават значително своите социални разходи по време на пандемията. Това само по себе си не е феномен. Почти всички изследвани страни предприемат тази мярка за овладяване на икономическите и социалните последици от Ковид кризата. Докато голяма част от тези страни са парламентарни републики и техните действия са предвидими с оглед изводите на Персон и Табелини, САЩ се държи нетипично за останалите президентски републики. Българските служебни кабинети, от друга страна, отново се придържат към парадигмата на парламентарна република и следват стъпките на предхождащите ги редовни правителства.

Таблица 8: Правителствени разходи по функции като % от БВП

	Болести и невалидност	Помощ за възрастни	Деца и семейство	Безработица	Подслон
ОИСР-ЕС	2,87	10,86	1,89	1,67	0,33
България	0,62	10,00	1,80	0,47	0,07

Източник: данни на ОИСР

По данни на ОИСР относно разходите на правителствата по функции България отделя 13,4% от БВП за социална защита. От тях 10% са за пенсии, останалите са за семействата (1,8%) и безработицата (0,47%). Опирайки се на данни на МФ, можем да заключим, че няма особени флуктуации във финансирането на социалните пера през годините. Увеличенията са плавни, като не надвишават промяна от 2,5% от една година за следващата. Постепенно намаляване се отчита в сектора на общите държавни служби и неклассифицираните разходи.

Таблица 9: Разходи по функции по КФП % от БВП 2018 – 2023 г.

Разходи по функции по КФП (% от БВП)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
I. Общи държавни служби	2,0%	2,1%	2,2%	2,3%	1,9%	2,0%
II. Отбрана и сигурност	3,7%	5,4%	4,1%	3,9%	3,9%	4,3%
III. Образование	3,6%	3,7%	4,0%	4,1%	3,8%	4,1%
IV. Здравеопазване	4,4%	4,5%	5,3%	5,2%	4,8%	4,8%
V. Социално осигуряване, подпомагане и грижи	12,0%	11,7%	14,1%	14,9%	13,1%	13,9%
VI. Жилищно строителство, благоустройство, комунално стопанство и опазване на околната среда	1,8%	1,8%	1,8%	1,8%	1,6%	2,5%
VII. Почивно дело, култура, религиозни дейности	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,8%
VIII. Икономически дейности и услуги	6,0%	6,1%	6,0%	6,0%	8,2%	5,8%
IX. Разходи неклассифицирани в другите функции	1,6%	1,5%	1,6%	1,7%	1,4%	1,5%

Източник: Данни на МФ

Въпреки че социалната държава в България не е сред най-големите, можем да заключим, че по-време на пандемията тя увеличава размерите си. Заключение, което се налага е, че Ковид кризата е в основата на това разширение и същевременно тя главно е послужила като причина за ускоряване на този процес и няма обратен ефект върху вече утвърдилата се тенденция към нарастване.

Малко по-различно изглежда промяната в правителствените разходи. Там не може да се говори за склонност към постепенно увеличаване, а по-скоро за съобразяване с политическата обстановка (икономически кризи или растеж, предстоящи избори, световна пандемия).

Конструиране на синтетичен двойник

Пред нас стои задачата да построим синтетичен двойник на България за всеки от изброените в началото на студията критерии: БВП, социални разходи (социална държава), фискален баланс, държавен дълг. В този раздел ще бъде описан процеса на създаването на изкуствения близък. Поради ограниченост в техническия ни инструментариум, ще си позволим известна творческа свобода и ще използваме SCM (Synthetic control method) по-скоро като вдъхновение и няма да се придържаме толкова стриктно към инструкциите на Abadie et al. (2010).

Както пояснихме по-горе, БВП се възприема почти единодушно за един от най-показателните доказателствени маркери на икономическия просперитет на една страна. Тъй като на размерите на БВП се отразяват фактори като броя на населението на една държава сметнахме, че е по-удачно да разгледаме какъв е БВП на глава от населението на донорските държави и съответно на България, с цел по-голяма обективност на изследването, защото донорския ни пул е доста стеснен. Вместо да се съобразяваме с броя на населението и големината на територията на донорските държави, решихме, че ще ги подберем по две основни характеристики: да са унитарни и парламентарни републики – ковариати (независими променливи). Стремим се към географска и геополитическа близост до България, като не е задължително и двата критерия да са изпълнени едновременно. За донорски държави сме избрали Гърция, Унгария и Република Северна Македония. И трите държави отговарят на поставените критерии и в нито една няма служебен кабинет (или такъв, назначаван от президента, разбрано като негово дискреционно право) преди или по време на интервенцията (само от 2018 г. до 2023 г.).

Таблица 10: БВП на глава от населението на донорските държави и България за периода 2018 – 2023 г. в евро

	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*
България	8360	9270	9450	10 970	13 315	14 691
Гърция	16830	17 270	15 660	17 350	19 647	21 349
Унгария	21 940	23 050	22 230	16 090	17 600	20 500
Република С. Македония	5690	6000	5840	6440	7229	7977

* Предварителни данни

Източник: Данни на НСИ

Разделили сме изследването на два периода – прединтервенционен (2018 – 2020 г.) и постинтервенционен (2021 – 2023 г.) (Abadie et al., 2010). Пределно е ясно, че и двата са много кратки, но сме ограничени, от една страна, от управлението на служебен кабинет в България през 2017 г. и от актуалността на изследването, от друга (не е минало достатъчно време от управлението на служебните правителства, за да може да се даде категорична оценка на ефекта от тях). Все пак може да се види дали има отклонение на истинската България от синтетичната и на база на това наблюдение да се направи заключение за естеството на интервенцията, което всъщност е и целта на студията.

Тази синтетична България ще е една от четири, които ще конструираме, като за всяка ще има отделен донорски пул, състоящ се от три държави. Тъй като не използваме специализиран софтуер, ръчно и предварително сме минимизирали разликите като сме избрали държавите в ЕС (геополитическа и географска близост), които хем са унитарни, парламентарни републики, хем са с достатъчно ниско БВП на глава от населението, че да са съпоставими с България и тъй като тя е страна аутлайер – всички страни в съюза са с БВП на глава от населението по-високо от нейното – бяхме принудени да излезем извън границите на ЕС и да потърсим друга държава, която да отговаря на критериите ни и се спряхме на Република Северна Македония.

Вече изложихме предварителните уговорки и предпоставки и преминаваме към следващата стъпка в анализа – описание на процеса по създаване на двойника.

$$\hat{\alpha}_{1t} = Y_{1t} - \sum_{j=2}^{J+1} w_j^* Y_{jt} \quad (1)$$

Това е формулата, която Abadie et al. (2010) използват за намиране на ефекта от интервенцията, където:

$\hat{\alpha}_{1t}$ – ефектът от интервенцията за година t – която и да е година от постинтервенционния период (Abadie et al., 2010);

Y_{1t} – БВП на глава от населението на България (в случая) за година t ;

$\sum_{j=2}^{J+1} w_j^* Y_{jt}$ – сумата от теглата на всички донорски държави умножени по тяхното БВП на глава от населението за годината t .

Тъй като за изчисляването на теглата е необходим софтуер, ние решихме да приложим собствен метод за намирането им, като той се съобразява с това колко близо са стойностите на донорските държави до тези на България (таблица 10). Той включва:

1. Осредняване на стойностите за всички разглеждани държави, включително и България, за прединтервенционния период.
2. Намиране на разликата между осреднените стойности на България и всяка една държава от донорския пул като абсолютна стойност.
3. Делим поучена в 1 (осреднената стойност за всички разглеждани държави – виж по-горе) на разликата с цел обръщане на мащаба.
4. Намираме сбора от последното изчисление (1/разлика).
5. Делим (1/разлика) на сумата от стъпка 4.

Осредняването на стойностите е необходимо, защото теглата трябва да са едни и същи за всички години и от двата периода, а това е невъзможно ако започнем да изчисляваме година по година, защото стойностите на другите държави също варират и ту се доближават, ту отдалечават от тези на България. Недостатъкът на този метод е, че всяка донорска държава трябва да има тегло по-голямо от 0, а SCM жертва този императив за сметка на по-голямо сходство.

Таблица 11: Тегла на донорските държави за синтетичен двойник на България по БВП на глава от населението

	Средни стойности	Разлика	1/разлика	Тегла	Закръглени тегла
България	9 027				
Гърция	16586,66667	7 560	0,0001322	0,21077	0,21
Унгария	14 547	5 520	0,0001811	0,28866	0,29
Р. С. Македония	5 843	3 183	0,0003141	0,50055	0,5
Общо			0,0006274		

Източник: Собствен анализ

Таблица 12: Синтетична България

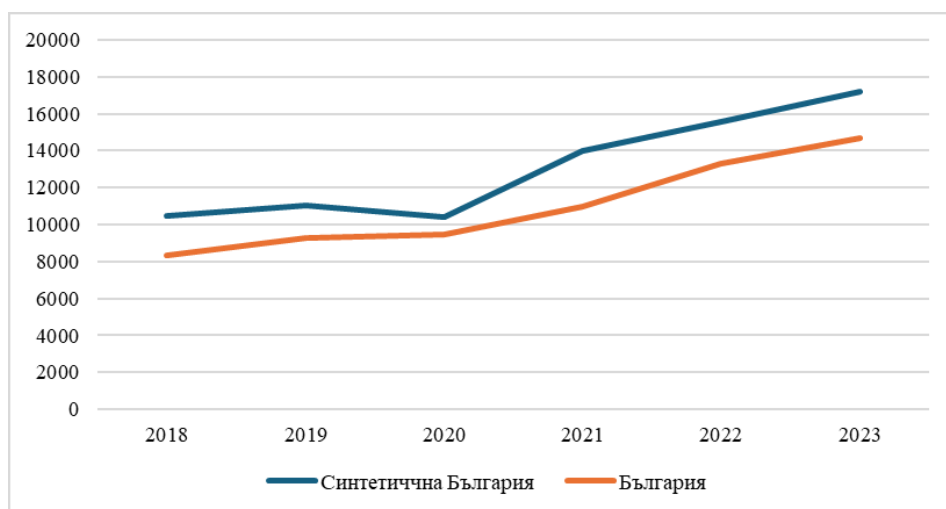
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Синтетична България	10459	11034	10375	14020	15564	17217
България	8360	9 270	9 450	10 970	13 315	14 691

Източник: Собствен анализ и данни на НСИ

Стойностите за синтетичния двойник намираме като умножим тези за всяка държава от таблица 10 (за всяка отделна година) по теглата от таблица 11 и ги съберем, използвайки формулата:

$$\sum_{j=2}^{J+1} w_j^* Y_{jt} \quad (2)$$

Както ясно се вижда обаче се сблъскваме с непълно съответствие между данните за България и тези за изкуствения ѝ близък. Това се илюстрира по-ясно от фигура 2. На нея може да се проследи тренда, който търпи промяна. Анализът на резултатите обаче не е фокус и приоритет на това изследване затова ще преминем направо към следващия критерий.

Източник: Собствен анализ

Фигура 2: БВП на глава от населението: България и синтетичен двойник

По същия метод изчисляваме данните за синтетичния двойник на България по критерий големина на социалната държава. За да я определим сме

избрали да разгледаме правителствените разходи за социална защита като процент от БВП.

Таблица 13: Разходи за социална защита като процент от БВП

	2018	2019	2020	2021	2022
България	16,86	16,61	18,61	18,81	18,64
Латвия	15,75	16,15	17,99	19,97	18,86
Литва	15,69	16,36	19,31	18,41	16,59
Унгария	17,52	16,52	18,16	17,64	16,67

Източник: Данни на Евростат

За донорски държави сме избрали Латвия, Литва и Унгария. Всички те удовлетворяват критериите ни. Теглата са съответно 0,04 за Латвия, 0,14 за Литва и 0,82 за Унгария. Таблиците по-долу (таблица 14 и таблица 15) описват процеса и дават яснота върху използвания метод.

Таблица 14: Тегла на донорските държави за синтетичен двойник на България по разходи за социална закрила като процент от БВП

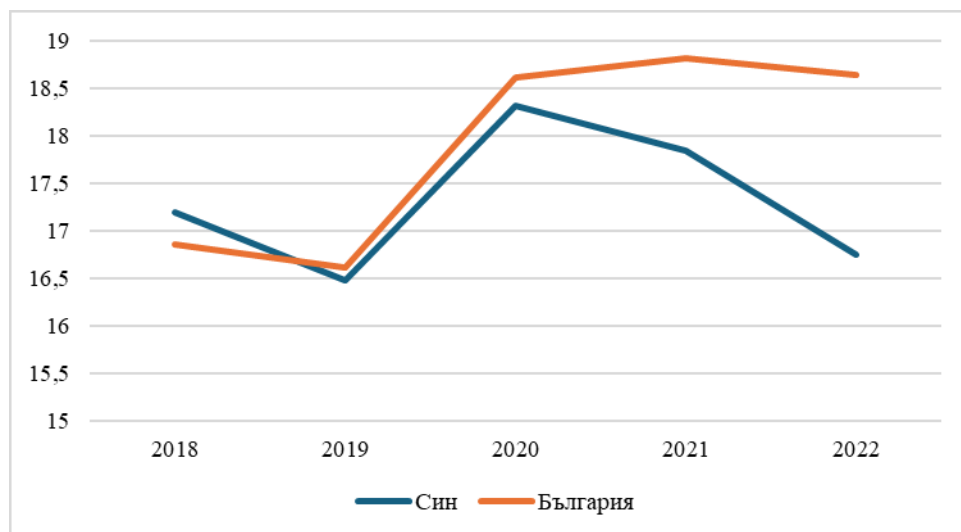
	Средни стойности	Разлика	1/разлика	Тегло	Закръглено тегло
България	17,36				
Латвия	16,63	0,73	1,369863014	0,04486	0,04
Литва	17,12	0,24	4,166666667	0,136449	0,14
Унгария	17,4	0,04	25	0,818692	0,82
Общо			30,53652968		

Източник: Собствен анализ

Таблица 15: Синтетична България 2.0

	2018	2019	2020	2021	2022
Син. двойник	17,193	16,4828	18,3142	17,841	16,7464
България	16,86	16,61	18,61	18,81	18,64

Източник: Собствен анализ и данни на Евростат

Източник: Собствен анализ и данни на Евростат

Фигура 3: Социална защита като процент от БВП:
България и синтетичен двойник

Както можем да видим тук припокриването е по-пълно, отколкото при миналия двойник. Това, което прави впечатление е, че ножицата на разминаването започва да се разтваря не през 2021 г., както бихме очаквали, а през 2020 г., което може би подсказва, че друг фактор влияе повече на разходите за социална защита. Ще разгледаме по-подробно в следващо изследване.

Интересен е случаят с фискалния баланс. В процеса на събиране на данни се оказа, че държавите с най-голям излишък в прединтервенционния период освен България са Чехия, Гърция и Малта. Проблемът, който срещаме тук е, че се получава нежелан ефект от факта, че България е в двете крайности през двата различни периода – голям излишък преди 2021 г. и малък дефицит след нея. Това поставя нейните стойности извън обхвата на тези на донорските държави, което пречи на конструирането на достатъчно близък синтетичен двойник.

По вече установения метод изчисляваме и синтетичния двойник на България по критерия държавен дълг като процент от БВП. За донорски избираме държавите Чехия, Естония и Литва.

Таблица 16: Държавен дълг като процент от БВП

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
България	22,1	20,1	24,4	23,8	22,5	22,9
Чехия	31,7	29,6	36,9	40,7	42,5	42,5
Естония	8,5	9	19,1	18,4	19,1	20,2
Литва	33,3	35,6	45,9	43,3	38,1	37,3

Източник: Данни на Евростат

Таблица 17: Тегла на държавите от донорския пул за синтетичен двойник на България по критерий държавен дълг като процент от БВП

	Ср. стойности	разлика	1/разлика	Тегло	Закр. Тегло
България	22,2				
Чехия	32,73333333	10,53333	0,094936709	0,369149	0,37
Естония	38,26666667	16,06667	0,062240664	0,242015	0,24
Литва	12,2	10	0,1	0,388837	0,39
Общо			0,257177373		

Източник: Собствен анализ

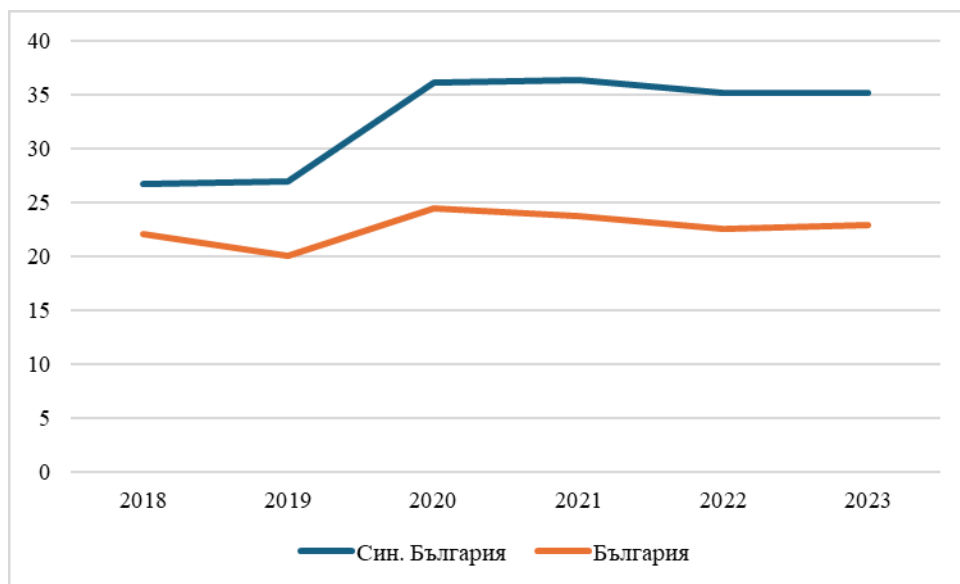
Следващата стъпка е да изчислим стойностите за синтетичния двойник.

Таблица 18: Синтетична България 3.0

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Син. България	26,756	26,996	36,138	36,362	35,168	35,12
България	22,1	20,1	24,4	23,8	22,5	22,9

Източник: Данни на Евростат и собствен анализ

Графиката на изкуствения двойник показва голямо разминаване между него и България.

Източник: Собствен анализ и данни на Евростат

Фигура 4: Държавен дълг като процент от БВП: България и синтетичен двойник

Изводите от тези опити с различна успеваемост за прилагане на SCM са няколко:

1. Има нужда от по-разширен донорски пул.
2. SCM трябва да се приложи в неговата цялост
3. Има основание да се разсъждава в посока влиянието на други фактори върху икономическото поведение на правителствата

Тези изводи ще бъдат обект на анализ в следваща публикация (след натрупване на допълнително данни (времево определени) и някои допълнителни пренастройки в методиката).

Заклучение

Интерпретацията на икономическите данни за макроикономическите величини, ползвани като критериални за характеризирането на президентските и парламентарните държави (възприети по Персон и Табелини), и конкретно – тези за България, не показва отклонение от приетата конституционна уредба. Нещо повече – по критериите на Персон и Табелини, тя още повече се доближава до парламентарните републики в своето икономическо представяне в периода 2021 – 2023 г. Все пак обаче не можем да направим твърдението, че това се дължи изцяло на управлението на служебните каби-

нети. Не живеем във вакуум и външните глобални фактори влияят на макроикономическите показатели на страната също толкова силно. Освен това, моделът за борба с Ковид кризата беше възприет от предходния кабинет „Борисов 3“, който от своя страна се придържаше към западноевропейския (по някои параметри дори световен) пакет от мерки. Служебните кабинети просто следваха вече очертаната линия на действие.

С оглед на всичко това, можем да заключим, че служебните правителства нямат обратен ефект върху икономическото държание на страната и не дават признаци да се отдалечават или отклоняват от вече установените тенденции. Това може да се дължи на факта, че кабинетите управляват твърде кратко или на външните фактори като войната в Украйна, започнала в началото на 2022 г., и Ковид кризата, които не позволяват резки отклонения, своеволия и експерименти от страна на управляващите президент и служебни правителства. В крайна сметка – служебните кабинети у нас, назначавани от Президента, преди шестата поправка на КРБ, разгледани през призмата на обективните макроикономически величини (респ. динамиката им), не поляризират парламентарната форма на управление в президентска.

Това изследване ясно сочи, че липсва необходимата адекватна икономическа аргументация зад последната конституционна промяна, касаеща служебните кабинети и прерогативите на президента. От тази гледна точка той е приложим и към взимането на бъдещи решения, които следва да бъдат и икономически обосновани.

Разминаване в някои от резултатите за отделните страни има. Това е напълно закономерно следствие от прилагането на единен методологически подход и не трябва да буди притеснение. Отразени са именно различията на политическо, икономическо и социално ниво вътре в самите държави. Силата на това изследване се крие именно в несъответствието на данните, защото това само по себе си представлява апробация на използвания инструментариум.

Използвана литература

- Беев, И. (2022). Конституционна икономическа теория: обект, предмет, метод и задачи, Икономика и икономическа теория: Проблеми и взаимодействия [online], Варна, „Наука и икономика“, с. 61-65. (Beev, I., 2022, Konstitutsionna ikonomicheskа teoriya: obekt, predmet, metod i zadachi, Ikonomika i ikonomicheskа teoriya: problemi i vzaimodeystviya [online], Varna: „Nauka I ikonomika“, s. 61-65), available at: https://conference.ue-varna.bg/oit2022/assets/Sbornik_dokladi_OIT_2022.pdf (accessed 8 May 2025)
- Lex News. (2023). Промените в Конституцията минаха на второ четене, остава още едно, но редакции са недопустими, 19 Декември [online], (Lex

- News, 2023, Promenite v Konstitutsiyata minaha na vtoro chetene, ostava oshte edno, no redaktsii sa nedopustimi, 19 Dekemvri [online]), available at: <https://news.lex.bg/Парламенът-започна-ключово-обсъждане-на-промените-в-Конституцията/> (accessed 10 October 2024)
- Abadie, A., Diamond, A. and Hainmueller, J. (2010). Synthetic control methods for comparative case studies: Estimating the effect of California's tobacco control program, *Journal of the American Statistical Association* [Online] 105(490), pp. 493-505, available at: <https://doi.org/10.1198/jasa.2009.ap08746> (accessed 27 May 2025)
- Arts, W.A. and Gelissen, J. (2010). Models of the welfare state, in Castles F. G., S. Leibfried, Lewis J., Obinger H. and Pierson C. (eds.), *The Handbook of the Welfare State* [Online], Oxford: Oxford University Press, pp. 569-584, available at: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199579396.001.0001> (accessed 15 October 2024)
- Eurostat. (2024). Government debt down to 88.6% of GDP in euro era [Online], available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/2-22042024-bp> (accessed 15 October 2024)
- Fay, S.B. (1950). Bismarck's welfare state, *Current History* [Online], XVIII(101), available at: <https://doi.org/10.1525/curh.1950.18.101.1> (accessed 16 October 2024)
- Shugart, M. (2005). Semi-presidential systems: dual executive and mixed authority patterns, *French Politics* [Online], 3(3), pp. 323-351, London: Palgrave Macmillan, available at: <https://doi.org/10.1057/palgrave.fp.8200087> (accessed 10 October 2024)
- Tabellini, G. and Persson, T. (2003). The economic effect of constitutions [Online], Cambridge, MA: The MIT Press, available at: <https://doi.org/10.7551/mitpress/2591.001.0001> (accessed 10 October 2024)
- U.S. Office of Management and Budget and Federal Reserve Bank of St. Louis. (2024). Federal surplus or deficit [-] as percent of gross domestic product [Online], FRED, available at: <https://fred.stlouisfed.org/series/FYFSDFYGDGP> (accessed 14 October 2024)
- Vanberg, V.J. (2004). The Freiburg school: Walter Eucken and ordoliberalism [online], available at: https://www.eucken.de/app/uploads/04_11bw-1.pdf (accessed 7 May 2025)

THE IMPACT OF BULGARIAN CARETAKER GOVERNMENTS BETWEEN 2021-2023 ON THE STATE ECONOMY

Assoc. Prof. Ivaylo Beev, PhD
Department of Economics
University of National and World Economy
e-mail: ibeev@unwe.bg

Yoana Nedelcheva, PhD Student
Department of Economics
University of National and World Economy
yoana.nedeltscheva@gmail.com

Abstract

In their work “The Economic Effect of Constitutions”, Persson and Tabellini conclude that the constitution directly affects the economic relations in a given country. The study develops the idea that the actions of the Bulgarian caretaker governments of Stefan Yanev (May – December 2021) and Galab Donev (July 2022 – June 2023), as a consequence of a parliamentary crisis and tools in the hands of the head of state, do not exert specific influence on the macroeconomic dynamics in the country—such as is characteristic of regular cabinets in presidential republics. In other words, the caretaker cabinets do not transform economic policy in such a way that one could speak of the establishment of quasi-presidential governance (in an economic sense). Building on the dependencies that Persson and Tabellini identify between the economy and the constitution in presidential and parliamentary republics, the research concludes that the caretaker cabinets in Bulgaria align with the already established direction of economic development set by the regular cabinets of a parliamentary nature.

Keywords: GDP, welfare state, government debt, government expenditure, parliamentary republic, presidential republic

JEL: H11, E65, P16, E02